

Панфьорова Марія
Національний університет
«Кієво-Могилянська академія»

ПСЕВДОАНДРОНИМИ Й ГЕНДЕРНО-НЕЙТРАЛЬНИ ПСЕВДОНИМИ СЕРЕД ЖІНОЧОЇ ПСЕВДОНИМІЇ В УКРАЇНІ СЕРЕДИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У статті подається класифікація й аналіз псевдоандронімів і гендерно-нейтральних псевдонімів, що належали жінкам в Україні середини ХІХ – початку ХХ ст. Продемонстрована формальна й функційна різниця між групами, на основі чого запропоновано переглянути тезу про частотність псевдоандронімів в означений період.

Ключові слова: псевдонім, гендерний аспект, псевдоандронім.

In this article pseudoandronyms and gender neutral pseudonyms belonging to women in Ukraine in the mid XIX – early XX c. are classified and analyzed. Formal and functional differences between two groups are demonstrated and on that basis it is proposed to revise the thesis about wide spreading of pseudoandronyms in the discussed period.

Key words: pseudonym, gender aspect, pseudoandronym.

Поширена теза про те, що псевдоандроніми були широко поширеними [2, с. 162–170; 5, с. 43] серед жінок-авторок на зламі століть. Ми дослідили 254 одиниці зі словника О. Дея та доповнень В. Еппеля, з них 180 (70,9%) – це власне жіночі псевдоніми, 47 (18,5%) – гендерно-нейтральні, 27 (10,6%) – псевдоандроніми. Частка псевдоандронімів невелика, особливо якщо зважати на те, що вони переважно оказіональні й лише два (*Марко Вовчок* та *Грицько Григоренко*) були повноцінними масками. На нашу думку, твердження про частотність псевдоандронімів спричинене тим, що до них помилково зараховують гендерно-нейтральні псевдоніми (частка яких була б більшою, якби ми долучили криптоніми до нашого дослідження).

У цьому дослідженні шляхом опису й класифікації ми хочемо показати принципову різницю між псевдоандронімами та гендерно-

нейтральними псевдонімами. За основу беремо формальну класифікацію Н. Кравченко-Максименкової [4, с. 19–20] та класифікацію Н. Павликівської за мотиваційною базою [5, с. 28].

Серед псевдоандронімів виокремлюємо такі групи:

а) власне псевдоніми (мотиваційна база – відіменні), що складаються з імені та прізвища: *Грицько Григоренко* [1, с. 128], *Стефан Горський* [1, с. 127], *Николай Ребровский* [1, с. 321], *Гордій Юрич* [1, с. 404]; – з прізвища та ініціалу: *Канонин Я.* [1, с. 198], *Гордон Г. д-р* [1, с. 126], – лише з прізвища: *Снежин* [1, с. 351], *Будовий* [1, с. 76], – лише з імені: *Растик* [1, с. 321], *Лука* [1, с. 228]. Варто відзначити одиниці, утворені від імен членів родини: *Микола Божук* – *Божук-Штефуцова* *Василина* *Миколаївна* (використання імені батька) [1, с. 73], *Марко Вовчок* (використання імені чоловіка *Опанаса Маркевича*) [1, с. 104];

б) псевдоніми-загальники

(мотиваційна база – людина в суспільстві): *Очевидець* [1, с. 290], *Гірняк* [1, с. 123], *Денисовець* [1, с. 141], *Друг дітей і ляльок* [1, с. 147], *Незалежний Українець* [3, с. 58], *Дід Супрун* [3, с. 30], *Дід П.* [3, с. 30];

в) жартівливі й символічні (на базі назв об'єктів навколишнього світу): *Омелько Реп'ях* [1, с. 322], *Олег Барвінок* [1, с. 66], *Комар* [3, с. 44], *Жаб* [1, с. 155];

г) образ-маска: *Віщий Олег* [1, с. 103];

д) на основі субстантивованого прикметника: *Сумний* [1, с. 353];

е) алонім: *Чубинський М. проф.* [1, с. 393].

Ситуація з гендерно-нейтральними псевдонімами має свої особливості:

а) власне псевдоніми, що складаються з прізвища й ініціалу: *Чайченко В.* [1, с. 389], *М. Янко* [1, с. 410], *Труді В.* [1, с. 369], *Екуртьжа Ф.* [1, с. 152], *Недоля Ю.* [1, с. 268], *Байдаченко Г.* [3, с. 12]; – з прізвища й ініціалу, який збігається зі справжнім іменем: *Данко М.* [1, с. 139], *Доленко М.* [1, с. 145] – Грінченко Марія; *Гаєнко Н.* – Грінченко Настя [1, с. 118]; *Мікуліч В.* – Веселитська Лідія [1, с. 258]; *М. Мовчок* – Терешкевич Марія [1, с. 257]; *О. Олександренко* – Грушевська Ольга (за ім'ям чоловіка – Олександр) [1, с. 284]; *Христо Н. Д.* – Ніковська Наталія [1, с. 384], – чи зі скороченням іншого псевдоніма: *Ковалько П.* – Косач Ольга (Олена Пчілка) [1, с. 203]; *А. Нечуй-Вітер* – Куліш Олександра (Анна Барвінок) [1, с. 270]; – зі збігом ініціалів та прізвища, створеного через модифікацію справжнього: *Берен М. В.* – Берштам (Кістяківська) Марія Вільямівна [1, с. 68]; *Федоренко І.* –

Малицька (Федорович) Іванна-Кароліна [1, с. 377]; – лише з прізвища: *Гнибіда* [1, с. 124], *Полтавенко* [1, с. 310]; – палінонім (за Дмитрієвим, «криптонім, утворений через читання імені та прізвища справа наліво» [2, с. 278]): *Анело* – Ольга Косач (Олена Пчілка) [1, с. 56]; відзначимо також групу власне псевдонімів, які ми умовно називаємо бігендерними через поєднання ознак чоловічого і жіночого родів: *Зденка Гнідий*, *Сидонія Гнідий* [1, с. 124];

б) псевдоніми-загальники: *тов. Авар* [1, с. 53], *Кум-Кума* [1, с. 212] (бігендерний);

в) символічні й жартівливі: *Буки-Аз* [1, с. 77], *Еф* [1, 151] (мотиваційна база – назви літер), *Гугу* [1, с. 131] (мотиваційна база – звуконаслідування);

г) утворений за принципом латенції: *Хтось* [1, с. 389];

д) псевдоніми з непрозорою мотивацією: *Фільгеленес* [1, с. 379], *Маро* [1, с. 250], *ТОД* [1, с. 363], *Escha* [1, с. 415];

е) псевдоініціали (скупчення літер, що нагадують ініціали, проте ними не є): *Н-й Г-ъ Волинский* (невеликий гурток волинський) [1, с. 105], *П. З. Р-ой* (переклад з російської) [1, с. 319];

ж) криптограма: *Ψ* [1, с. 432].

Як ми можемо помітити, збіг ініціалів простежується в цій категорії досить часто, коли серед псевдоандронімів його немає взагалі. Часто втрата гендерного забарвлення спричинена модифікацією чи скороченням. Тобто йдеться про різний ступінь приховання особистості. Приховання статі – основна функція для псевдоандронімів, але вторинна для гендерно-нейтральних. Водночас гендерно-нейтральним притаманна абстрактність.

Література:

1. Дей О. І. Словник українських псевдонімів та криптонімів : (XVI–XX ст.). Київ : Наукова думка, 1969. 557 с.
2. Дмитриев В. Г. Скрывшие свое имя : (из истории анонимов и псевдонимов). 2-е изд., доп. Москва : Наука, 1980. 311 с.
3. Еппель В. Нові матеріали до словника українських псевдонімів. Київ : [б.в.], 1999. 116 с.
4. Кравченко-Максименкова Н. Аноніми та псевдоніми в загальній і в українській бібліографії. [Б. м.] : [б. в.], [б.р.]. 61 с.
5. Павликівська Н. М. Питання української псевдонімії ХХ століття. Вінниця : Глобус-прес, 2009. 388 с.